

licet Glossa ibi dicat intelligendum id esse de facto, repugnare videtur textui: nam inde infert Pontifex *sine juris alterius læsione* potuisse se subdere alteri quam imperatori, quod non ita esset si esset jure imperatori subjectus. Et ita Glossam illam merito contemnit Tiraquel. de Jure Primog., q. 7, opin. 3, n. 20 et 21. Idem est certum de rege Hispaniæ, ut ostendit Covar. in reg. *Peccatum*, 2 part., § 9, n. 9, ex triplici titulo, scilicet, jure belli contra Sarcenos gesti, jure præscriptionis et consuetudinis, et ibi refert plures alios auctores. Idemque fere habet Castald., tract. de Imper., q. 53, n. 6, 13 et 14. Et Cabed., t. 1 decis. 211, n. 3, dicens reges Hispaniæ habere jura imperii. Idem alii docent de rege Angliæ, et significatur in cap. *Causam*, 2, Qui filii sint legitim., et in cap. *Novit*, de Judic. Respublica etiam Veneta eodem jure uti dicitur, et fortasse alia regna; ergo manifestum est non habere imperatorem supremam jurisdictionem temporalem ad ferendas leges civiles obligantes universam Ecclesiam.

10. Quarto, est ratio a priori, quia imperator etiam romanus non habet directam jurisdictionem temporalem a Pontifice: ergo multo minus potest illam habere in universam Ecclesiam. Consequentia est clara, quia a nunc illam non habet, ut ostensum est. Antecedens autem patet ex dictis, quia Pontifex non habet a Christo jurisdictionem temporalem nec in universum orbem, nec in universam Ecclesiam, neque in aliquam partem ejus ex vi juris divini: nam regnum temporale quod nunc habet, jure humano obtinuit, ut constat: ergo non potuit talem jurisdictionem directam imperatori conferre per pontificiam potestatem, sed solum potuit illud imperium, quod antea erat, ab una persona in aliam transferre. Unde hoc sensu verissimum est regiam potestatem etiam in Ecclesia non ducere originem a sacerdotali, ut late et bene confirmat Vuald. lib. 2, Doctr. fidei, cap. 78.

11. *Respondetur oppositæ sententiæ argumentis.*—Neque jura canonica in contrarium adducta aliquid probant; nam in cap. *Solite*, quando fit comparatio ad solem et lunam, non est sermo de imperatore, sed de regia potestate: sic enim dicitur ibi: *Ad firmamentum universalis Ecclesiæ fecit Deus duo magna luminaria, id est, duas instituit dignitates, quæ sunt Pontificalis auctoritas, et regalis potestas.* Quod potest recte intelligi de legali potestate secundum se, sive sit in una persona respectu totius Ecclesiæ, sive in multis res-

pectu diversarum partium Ecclesiæ. Unde paulo antea loquendo de imperatore solum dicitur: *Præcellit in temporalibus eos qui ab eo suscipiunt temporalia.* Similiter etiam in cap. *Duo sunt*, sermo est de regia potestate, non de imperatore. Unde statim in plurali de regibus dicitur esse subditos sacerdotibus, qui pro illis sunt rationem reddituri. Denique cap. *In apibus* solum probat in unoquoque regno debere esse unum principem supremum, sive ille sit imperator, sive rex. Ad leges civiles, respondeo in dicta l. 2 de Veter. jur. enucl. imperatorem loqui de mundo, et partibus ejus per synecdochem; nam ex aliis legibus ejusdem imperatoris constat non habuisse sub potestate sua omnes Ecclesiæ provincias quæ jam erant in mundo, et partibus ejus, ut supra allegatum est. Ut autem imperialis fortuna tunc diceretur super alias eminere, satis superque erat quod amplissimam et supremam jurisdictionem exercebat in majorem partem mundi omnibus cognitam. Et ob eandem potentiam et protectionem specialem Ecclesiæ, quæ ad illum semper pertinuit, dicitur etiam requiescere orbis christiani regularitas, id est, pax et defensio, ac debitus ordo.

12. *Quid habeat imperator ex translatione imperii.*—*Leonem III transtulisse imperium in Carolum Magnum.*—*Pontifex non potest pro suo arbitrio mutare regna, sed solum quando bonum spirituale id petit.*—Ad tertium, in summa negatur minor, quatenus dicit per translationem imperii auctoritate pontificia factam, imperatorem esse constitutum supra omnes reges christianos, propria superioritate jurisdictionis, præsertim ordinariæ et legislativæ, sed ad summum obtinuisse specialem gradum honoris et dignitatis ex speciali conjunctione ad apostolicam sedem, ejusque concessionem. Itaque imperator Occidentis, postquam facta est translatio et divisio imperii, non cœpit habere majorem jurisdictionem temporalem ac directam quam habeant imperatores orientales in Occidentis provincias, quia nec Pontifex illam majorem jurisdictionem temporalem contulit, nec conferre poterat. Primum patet ex juribus allegatis, et ex historiis, quæ solum asserunt papam Leonem III transtulisse imperium, et in illo primum constituisse Carolum Magnum: transferre autem solum est, dominium quod Irene, verbi gratia, habebat in terris imperii occidentalis, ablatum ab ea fuisse et collatum Carolo, ut perpetuo in occidentali imperatore eligendo juxta modum a Pontificibus ordinandum permaneret: ergo ex vi illius translatio-

nis non est auctum illud imperium quoad jurisdictionem temporalem et directam in eas provincias Ecclesiæ, in quas antea illam non habebat. Secundum autem, scilicet, hoc aliter fieri non potuisse, patet, quia Pontifex non potest pro suo arbitrio mutare regna, vel subicere temporaliter ea quæ libera sunt, sed solum quando ratio spiritualis boni id postulet, per supremam potestatem spiritualem, quæ hoc modo ad temporalia extenditur. Tunc autem nulla erat ratio mutandi ordinem jurisdictionum temporalium regnorum, nec subiciendi imperatori regna libera, si quæ erant: ergo non est verosimile potuisse nunc Pontificem tantam mutationem facere, multoque minus credibile est id fecisse.

13. Imo, existimo ex vi illius translationis non fuisse additam immobilitatem (ut sic dicam) dominio temporali, seu jurisdictioni imperatoris. Ac subinde fieri etiam potuisse ut post illa tempora regna aliqua, quæ tunc non erant omnino libera, fuerint libera effecta, vel per jus belli, vel per legitimam præscriptionem, vel certe per ipsorum Pontificum concessionem ex justa et rationabili causa factam. Quia temporalis imperii jurisdictio de se subiecta est his mutationibus, et per solam translationem non est immobilior facta, quia in jurisdictione vel in dominio non est aucta, nec in se variata, sed solum in applicatione ad talem personam et ad talem modum successionis. Accessisse autem videtur imperatori quidam honoris et dignitatis gradus, qui, licet simpliciter temporalis sit, indirecte participat excellentiam spiritualis ordinis per habitudinem ad pontificiam dignitatem. Quia specialiter ordinatus est ut sit protector et defensor Ecclesiæ et pontificiæ dignitatis, et ideo specialiter conjungitur Pontifici, et ab eo conjungitur, consecratur et coronatur. Et fortasse in ordine ad eum finem defendendi Ecclesiam, aliquam auctoritatem habet convocandi, vel movendi principes catholicos, vel etiam similem auctoritatem habet ad componendas et dirimendas dissensiones inter illos, ubi ad vitanda bella et damna Ecclesiæ necessarium fuerit. Sed si quid habet hujusmodi, a Pontifice id participat; pertinetque ad indirectam potestatem quasi ministerialem et vicariam Pontificis, non ad directam temporalem jurisdictionem: et ita in usu talis auctoritatis semper a Pontifice pendet: imo sine interventu Pontificis credo esse valde inefficacem, et vix posse obligationem inducere: in qua re usui et consuetudini standum erit. Hæc vero auctoritas, quidquid

de illa sit, non sufficit ad propriam jurisdictionem temporalem directam, nec ad leges civiles ferendas, quod nunc tractamus.

CAPUT VIII.

COROLLARIA EX PRÆCEDENTI DOCTRINA, QUIBUS POTESTAS IMPERATORIS, ET LEGUM CIVILIUM JURIS COMMUNIS MAGIS EXPLICATUR.

1. *Imperatorem per suas leges obligare posse tantum imperio romano subjectas terras.*—Ex dictis concluditur primo imperatorem quidem posse leges civiles condere, non tamen posse per illas obligare totam Ecclesiam, sed tantum provincias imperio romano subjectas. Prior pars certa est apud omnes, quia imperator in suis terris est princeps supremus quoad jurisdictionem temporalem directam; ergo maxime ferre potest leges civiles. Et hoc constat ex jure communi Cæsareo, quod auctoritate imperatorum institutum est: eandem enim auctoritatem habet nunc imperator in terris sibi subjectis, quam olim habebant imperatores in suo latiori imperio; imperator autem non solum hanc potestatem habuit, sed etiam *illi Deus leges subjecit, eumque legem animatam constituit*, ut dicit Justinian. in Authentica de Consulibus, circa finem. Imo in l. 2, c. de Veter. jure enucl.: *Soli imperiali auctoritati (ait) leges condere et interpretari esse concessum.* Et idem fere habet in l. 1 et ult., c. de Legibus. Loquitur tamen in ordine ad populos sibi subjectos (ut sæpissime aliis locis declarat); nam in suo imperio se tantum agnoscebat in temporalibus supremum: eadem ergo potestas nunc est in imperatore cum eadem proportione; unde facile etiam patet altera pars ex dictis: nam ostensum est non habere imperatorem romanum propriam jurisdictionem temporalem in universam Ecclesiam; ergo non potest totam illam suis legibus obligare, sed tantum provincias sibi subjectas.

2. *Provincias subjectas imperio in duplici esse differentia.*—*An principes imperio subjecti suis legibus possint derogare imperatoriis.*—Quod si quis quærat quænam sint hæ provincie nunc subjectæ imperio, respondeo in duplici esse posse differentia: quædam sunt in quibus ipse immediate dominatur, ita ut nullum alium recognoscant proximum principem, sive sub nomine regis, sive ducis, vel alio simili, sed immediate soli imperatori pareant tanquam supremo principi. Et in his terris non solum obligant imperiales leges, ve-

rum etiam nullæ aliæ habere vim possunt, nisi ab ipso imperatore confirmatæ sint, quia ibi solus ipse habet summam potestatem quæ ad ferendas leges civiles necessaria est, ut in capite sequenti amplius explicabimus. Aliæ sunt provinciæ seu terræ, imperatori quidem subjectæ tanquam supremo principi, non tamen tanquam immediato domino: cujusmodi esse dicuntur multi ducatus, marchionatus, comitatus, vel quolibet alio nomine nuncupentur, Germaniæ et Italiæ. Nam sunt quidem proprii domini, et principes cum potestate quodammodo regia: nam leges proprias ferre possunt, monetam cudere, et interdum etiam bellum indicere: et nihilominus imperatorem recognoscunt ut supremum dominum, vel jure feudi, vel alio simili: quia vel ab imperatore sub illa conditione principatum acceperunt, vel consuetudine introducti sunt cum illa recognitione et subjectione. Et in his provinciis obligant etiam leges imperatorum, quamvis non solæ, quia etiam possunt habere proprias leges a suis propriis principibus latas, quia supponimus habere potestatem gubernativam suo modo supremam quoad immediatum regimen suarum terrarum, et ita quoad hoc æquiparantur regibus juxta dicenda capite sequenti. An vero isti principes subjecti imperio possint suis legibus derogare imperatoriis legibus, ex modo donationis, vel ex consuetudine colligendum est. Utroque enim modo potuerunt hujusmodi principatus concedi ab imperatoribus, vel consuetudine, et quasi præscriptione introduci, scilicet, vel cum obligatione parendi legibus imperatorum, ita ut proprias condere possint per modum additionis, non per modum derogationis, vel certe cum potestate derogandi illis, solumque cum obligatione illas servandi, quamdiu per proprias derogatæ non fuerint. Qualis autem fuerit concessionis modus, usu ipso maxime constare posse videtur.

3. *Quibus in terris obligant leges civiles juris communis.*—*Jus civile ex vi sua non obligat in Lusitania.*—Atque hinc obiter intelligitur in quibus provinciis seu terris Ecclesiæ obligent leges civiles quæ juris communis dicuntur, et in corpore juris civilis continentur, solumque imperatoriam auctoritatem habent. Dicendum est enim per se et ex vi talium legum tantum obligare in terris imperii, altero ex duobus modis declaratis. In regnis autem supremis, quæ proprios habent principes supremos non recognoscentes superiorem in temporalibus, per se et ex vi sua non obligant,

propter rationem factam: quia jurisdictio imperatorum ibi non obligat, et extra territorium jus dicenti impune non paretur. Et ita in paucis provinciis Christianorum servatur jus civile, ut late refert Gigas tract. de Crim. læsæ majest., libro 3, q. 23, n. 17 et sequentibus. Poterunt autem tales leges obligare quantum per leges talium regnorum acceptatæ fuerunt. Sic enim in terris subjectis Pontifici in temporalibus jus civile servatur, ubi canonicum defuerit, non vi sua, sed quia Pontifices ita voluerunt, capite 1 de Novi oper. nunc. Qui textus non de causis temporalibus, sed de Ecclesiasticis loquitur, et quoad hoc servari debet in tota Ecclesia, quia in his causis ubique subjecta est juri canonico, et ita etiam uti debet civili, quatenus ibi est canonizatum, et favet cap. *Si adiutorium*, dist. 10. In causis autem mere temporalibus solum habebit locum jus illud in terris temporalibus subjectis Ecclesiæ. Sic etiam in hoc regno Lusitaniæ, quod eisdem titulis supremum est, quibus regnum Hispaniæ, jus civile per se non obligat, eique per leges regni derogari potest, ac sæpe derogatur: ubi autem deest lex regni, servatur civile, non vi sua, sed ex ordinatione propria ejusdem regni, ut habetur libro 3 Ordin., tit. 64.

4. *Leges civiles absolute non sunt in usu in Gallia.*—At vero in regno Galliæ aliter servatur, quia non solum jus proprium præfertur civili, sed absolute leges civiles non sunt in usu, ut testatur Honor. 3, in cap. *Super specula*, de Privil. dicens: *In Francia et nonnullis provinciis laici romanorum imperatorum legibus non utuntur*, et tradit Bald. capite ultimo de Constit. circa finem. Idemque in Hispania expresse cautum est legibus regni, parte 1, tit. 1, l. 15, et clarius part. 3, tit. 4, l. 6. ibi, *Por las leys deste libro, e non por otras*, quibus locis id notat Gregor. Lop. et refert Palacium Rub. dicentem Hispanos olim constituisse, ut qui leges imperatorum allegaret capite plecteretur. Quod etiam Oldrad. consil. 69, Joann. Andr. et alii referunt, Gigas supra, et Vargas, et Salced. infra citandi. Item in l. 4 Tauri refertur antiqua lex regis Alphonsi, quæ ibi confirmatur et renovatur, in qua declaratur quo ordine et modo judicandum sit per proprias leges Hispaniæ, nullaque ratio habetur juris civilis in ratione legis ac juris. Additur vero ibidem permitti nihilominus in Hispania leges civiles in publicis Academicis doceri, et interpretari propter earum eruditionem et sapientiam, non quia per illas judicandum

sit. Et in l. 2 Tauri adduntur illa verba, per leges regni, et non per alias judicandum esse, et omnia hæc novissime confirmantur in nova recopilatione l. 1, ante librum 1, et lib. 2, l. 1 et 2. Ex quibus legibus manifestum est leges civiles in Hispania non habere vim legum quatenus leges positivæ sunt. Et ita si irritant contractum qui per leges Hispaniæ non est irritus, talis contractus in Hispania non erit irritus, vel si pro delicto imponunt pœnam quam non imponunt leges Hispaniæ, non tenebitur iudex ex rigore legis illam pœnam imponere, sed uti poterit prudenti arbitrio, idemque est in aliis dispositionibus, quæ pendent ex potestate jurisdictionis et voluntate principis. Quatenus vero illæ leges in multis continent et declarant ipsam naturalem legem, servandæ erunt in vi legis naturalis, non in vi legis humanæ, ut recte notavit Gregor. Lop. supra ex Panormit. in capite *Ecclesia sanctæ Mariæ*, de Constit. Item quamvis non continent naturalem obligationem, nec etiam per se obligent, deservire possunt per modum exemplarium ad imitandam prudentiam et æquitatem, quam frequentius continent, sive in taxandis pœnis, sive in interpretandis testamentis, in conjecturanda mente defuncti, et similibus.

5. *An servandum unquam necessario jus civile in Hispania.*—Addunt vero aliqui consuetudine receptum esse in Hispania, ut jus civile servetur, ubi leges regni desunt. Ita tenet Burgos de Paz. in l. 4 Tauri, n. 520, ubi etiam Anton. Gom. n. 10 sentit leges civiles habere vim legis in Hispania, deficiente lege regni; non tamen affert jus in quo id fundetur, nec consuetudinis mentionem facit, sed tantum ait esse communem opinionem. Re tamen vera non habet sufficiens fundamentum; nam constat ex dictis illas leges ex vi suæ originis non habere vim in Hispania. Constat etiam non accepisse illam ex vi alicujus legis Hispaniæ, imo per illas exclusas esse, ut allegatum est. De consuetudine autem sufficiente quæ consentientibus regibus vel scientibus introducta sit non constat, præsertim cum novissime per Philippum II renovatæ in hac parte sint superiores leges. Nec sufficit quod iudices in similibus casibus frequentius judicent per leges civiles; nam credendum est id facere imitatione, non obligatione. Non credo tamen esse consuetudinem puniendi aliquem propter transgressionem talium legum, si actus non sit vel contra leges naturales, vel contra leges regni. Et eadem ratione non debent nec pos-

sunt iudices irritare contractum aliquem, eo quod sit contra jus civile, si non sit irritus per leges regni, vel jure naturæ, aut mereatur irritari. Et ita sensit Gregorius Lopez supra, et Francisc. Varg. tract. de Potestate pontificia, axioma 7, n. 10, Bernard. Diaz in Pract. q. 144 circa finem, ubi Salzed. litt. C alios allegat.

6. *Dubium incidens.*—Ex quibus tandem potest definiri dubium quod in fine capitis præcedentis huc remisimus, an in regnis non subjectis temporaliter Papæ nec imperio, sequendum sit jus pontificium in materia mere civili, seu temporalis; vel imperiale in casibus qui per proprium jus regni decidi non possunt. Et per utrumque illud jus diverso modo deciduntur. Tunc enim jus pontificium sequendum esse tenuit Joan. Lupus in repetit. cap. *Per vestras*, de Donat. inter virum et uxorem, in rubrica seu introductione, quem refert et sequitur Gregorius Lop. in l. 8, tit. 14, partit. 5, n. 2, et Salzed. supra, referens plures alios hispanos scriptores. Verumtamen hoc intelligendum videtur per modum consilii et æquitatis; nam ratio obligationis aut necessitatis nulla potest assignari: quia, sicut in eo casu absolute non obligant in hoc regno leges imperiales, ita neque etiam pontificiæ mere temporales, ut cap. superiori dictum est, et ex hic dictis cum proportionem patet; ergo etiamsi utrumque jus, pontificium et imperiale, concurrant in eo casu, poterit utrumque omitti et tertium arbitrium sumi; quia neutrum obligat: ergo etiam erit liberum iudici eligere quod voluerit, si alterum illorum imitari velit. Quin potius in legibus hujus regni Lusitaniæ, cautum est ut in tali casu iudicium feratur juxta imperiales leges, licet pontificiæ contrarium disponant, lib. 3 Ordin., tit. 64. Imo additur ibi § 3, quod si aliquo casu jus regni et imperiale nihil disponit, et per jus canonicum disponitur uno modo, per Glossas autem et interpretes legum civilium alio modo; non sunt canonica jura præferenda, sed rex ipse consulendus. Igitur in his eventibus vel id servandum est, quod jura regni disponunt; vel, si nihil disponitur, liberum erit eligere quod juxta occurrentes circumstantias rationi et æquitati magis consentaneum judicabitur.

CAPUT IX.

APUD QUOS SIT POTESTAS CONDENDI LEGES CIVILES INTER FIDELES.

1. Hæc quæstio expedienda fere est ex prin-